

4. Kontaktní práce jako koncept

Ida Kaiserová

Úvod

V následující kapitole představíme čtenářům a čtenářkám původ pojmu kontaktní práce v českém prostředí a také jeho následující vývoj. Zpracování této kapitoly vychází z práce Petra Klímy a vydavatelské, vzdělávací a další praktické zkušenosti České asociace streetwork, která v jistém smyslu na Klímův odkaz navazuje. Kapitola není vyčerpávajícím představením pojmu, spíše příspěvkem k porozumění vzniku a vývoji jedné etapy české sociální práce a jejího ukotvení v konkrétním sociálně profesním společenství. Důvodem vymezování (neboli konceptualizace) pojmu je snaha upevnit pozici přístupu, coby funkční součásti praktického výkonu sociální práce. Takový přístup by zároveň měl vycházet v oborově uznaném a užívaném teoretickém základu, resp. ho reflektovat.

Českou sociální práci jako obor lze považovat za poměrně „flexibilní“ disciplínu, pokud jde o užívání pojmů. Paralelně v ní panuje více paradigmat a pracovníci v praxi vycházejí často více z metodiky svých vlastních organizací než z odborné literatury, pojmosloví nebo akademického vzdělání. Jak naznačil Musil (2008), lze rozeznat tři nejběžnější sféry, kde sociální pracovníci působí a které představují nejvýraznější podoby výkonu sociální práce jako profese. Jde o akademickou, neziskovou a veřejně-správní oblast. Každá z nich má jiné požadavky na odbornost pracovníka (včetně vzdělání) a každá z nich se zaměřuje na trochu jinou sféru působení sociální práce.

Náš přehled o vzniku a užití pojmu kontaktní práce vychází z toho, jak je užíván v prostředí neziskových organizací:

Kontaktní práce, jako specifický přístup v pomáhajících profesích akcentujících zaměření na člověka jako celistvou bytost, se postupně rozvíjí již více než patnáct let. Ti, kteří působili v praxi od počátku, si možná vzpomenou, jak jsme

„nevěděli“, spíše tušili, měli vhled a potřebu být užiteční. A „nevíme“ vlastně dodnes. (Klíma 2009: 127)

Vezmeme-li doslovně výrok z úvodu kapitoly sborníku *Kontaktní práce* (Klíma 2009), objevuje se koncept nebo spíše slovní spojení kontaktní práce v českém kontextu někdy v roce 1992. Jeho autor ji vymezuje jako „specifický přístup v pomáhajících profesích akcentujících zaměření na člověka jako celistvou bytost“.

V následujícím textu bude popsána geneze pojmu kontaktní práce za posledních patnáct let.

Bulletin Éthum

Prvotní potřeba vytvořit pojem, který by vymezoval specifický obsah výkonu v rámci široké škály druhů sociální práce, nastala na počátku devadesátých let v prostředí odborníků se vzděláním z různých oborů více či méně příbuzných sociální práci. Pojem *kontaktní* sloužil v podstatě jako vyjádření sociální práce vykonávané „mimo zdi institucí“ (viz Klíma 2004) a tedy bez pomoci jejich pomyslných utlačivých prostředků.

Tito profesionálové – pedagogové, psychologové, sociologové a sociální pracovníci – se v raných devadesátých letech snažili vyvést výkon sociální práce mimo tradice a postupy státem provozovaných institucí – a to jmenovitě úřadů a ústavů.

*No, asi mě to usvědčí z klišé. No, všichni jsme se nějak snažili vyhnout kontaktu s institucemi, vojnou počínaje, přes kriminál, pasták. A to jsme nemuseli být v nějaké opozici, mohli jsme všichni klidně být v šedé zóně, ale **setkat se s institucí nebylo dobré**. Prototyp zubatý z OSPODu je prostě prototyp zubatý z OSPODu. (z rozhovoru s M. Zahradníkem)*

Primárním zájmem této skupiny byli mladiství a děti – tzv. neorganizovaná mládež. V průběhu následujících desetiletí se pak vyvinul systém přístupu a organizací poskytující tzv. nízkoprahové služby, které byly sdruženy zejména v České asociaci streetwork.

V tomto prostředí také vzniká a vychází bulletin Éthum, jenž obsahuje texty zaměřené převážně na sociální práci s mládeží.

*Bulletin pro sociální prevenci, pomoc a intervenci „ÉTHUM“ vycházel od roku 1992 a jeho vydavatelem bylo stejnojmenné **Sdružení pro sociální pedagogiku a sociální prevenci – ÉTHUM**. Od roku 1999 spolupracovala na přípravě obsahu bulletinu další odborná sdružení, a to: **Česká asociace streetwork** –*

„ČAS“, Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici – „SPJ“ a také Sdružení pro podporu a rozvoj komunitní práce v ČR – „KOPRA“.

Základním krédem bulletinu ÉTHUM bylo zachytit a zrcadlit podstatná témata z oblasti sociální práce, sociální pedagogiky a širokého komplexu sociálních služeb. A to nikoliv z akademické a teoretické perspektivy, ale zejména z hlediska běžné a každodenní zkušenosti. V bulletinech lze nalézt nejen odborné a pracovní texty, ale zejména konkrétní projekty a programy, praktické zkušenosti a kasuistiky. (Jabok 2007)

Za následovníka redakce bulletinu Éthum lze považovat Českou asociaci streetwork, v rámci jejíž činnosti posléze vyšly dva sborníky s názvem *Kontaktní práce* (2007, druhé vydání 2009) a *Kontaktní práce* (2010)¹.

V úvodu prvního sborníku představuje editor Petr Klíma, sociální pedagog a jeden z vůdčích osobností „oboru“, historii a zaměření pojmu kontaktní práce coby jistého směru sociální práce vůbec. Východiskům a teoretizujícím rámcům přístupu Petra Klímy se budeme posléze podrobněji věnovat v následující části kapitoly.

V dalších textech sborníku *Kontaktní práce* lze nalézt řadu definic a charakteristik KP, ať už pracovních či v rámci textů věnovaných jiným tématům, a to zejména nízkoprahové práci s mládeží – např. Jindřich Racek (2009:355) – *Smlouva o plánování sociálních služeb vzhledem k inspekcím* (viz tabulka č. 1). Pojem je zde jasně spojen s fázováním průběhu práce s klientem a vytvářením kontraktu. Kontaktní práce zde označuje středovou fázi „průběhu kontaktní nízkoprahové sociální služby“, které předchází fáze „předkontaktu“ a následuje ji fáze nazvaná „klientská práce“. Text byl napsán jako stručný manuál pro pracovníky sociálních služeb, aby snadno porozuměli logice a způsobu vykazování své práce pro potřeby kontrol. S možným časovým odstupem a změnami ve financování bude potřebné manuál upravit a výkony vykazovat jiným způsobem. Nelze jej tedy považovat za konceptualizaci pojmu, ale spíše je možné mu porozumět jako vodítku pro pochopení způsobu, jakým koncept kontaktní práce v oboru funguje či fungoval. Tabulka č. 1 je zde „citována“ zejména z důvodu možnosti ilustrovat mnohovrstevnatost a „tekutost“, s jakými dochází k užití konceptu po celou dobu jeho existence. A trůfám si tvrdit, že k tomu bude docházet i nadále. Odpovídá to potřebám sociální práce, která se neustále vyvíjí a reaguje na vývoj ve společnosti a sociální politice.

Pedagogika za zdmi institucí

V roce 2004 vydal v nakladatelství Themis kolektiv autorů odbornou knihu *Děti a mládež v obtížných životních situacích*, jejíž součástí je také text Petra Klímy

1 Obě publikace jsou volně ke stažení na webových stránkách České asociace streetwork: <https://www.streetwork.cz/stranka/2403/knihovna>

1 Průběh kontaktní nízkoprahové sociální služby

Pedagogika za zdmi institucí. Ten lze považovat za základní systematizující pramen k pojmu kontaktní práce. Metafora o pedagogice mimo zdi institucí – tedy založená na jiných prostředcích, než jsou ty, které instituce často užívají bez ohledu na své poslání a bez ohledu na konkrétní potřeby lidí nacházejících se uvnitř jejich zdí, je metaforou o profesionálech, kteří svým „klientům“ či potřebným lidem pomáhají za pomoci svých dovedností. Ty zahrnují jejich znalosti, osobnostní rysy i etické přesvědčení. Jsou to profesionálové poučení o vnitřních rozporech současných společností a obtížích lidí žijících na jejich okrajích. Na to, aby mohli dobře dělat svou práci, nepotřebují podporu utlačivých institucí, ale své vlastní, profesionálním tréninkem získané dovednosti a schopnosti, které můžeme zahrnout pod pojem kontaktní práce.²

Původní profesní prostředí, ze kterého Klíma vychází, je sociální pedagogika. V rámci tohoto oboru vznikají i představy o tom, kdo je klientem kontaktní práce, jaké postupy či cíle kontaktní práce používá a co ji případně odlišuje od jiných typů práce s mládeží. Pojem kontaktní práce ve svém textu zasazuje do kontextu dalších pojmů a procesů, které s kontaktní prací přímo souvisejí.

Deinstitucionalizace

V úvodu textu se autor zabývá pojmem a procesem deinstitucionalizace výchovy a vzdělávání. Podstata tohoto pojmu spočívá ve způsobu, jakým přistu-

² Dr. Janebová upozorňuje, že v současnosti bychom tento akcent sociální práce mohli identifikovat v přístupech tzv. anti-opresivní či kritické sociální práce.

puje k potřebám cílových skupin³ a jakým jsou poskytované služby koncipovány. Běžné odborné služby v oblasti výchovy a vzdělávání vycházejí z určité představy o tom, jaká nabídka je klientům prospěšná. Často je taková nabídka spíše vyjádřením potřeb majoritní společnosti, které mají normativní povahu a nemusí odpovídat skutečným potřebám jednotlivců či skupin. Naopak cílová skupina děti a mládež – narozdíl od dospělých – svou „poptávku“ vyjadřuje velmi nezřetelně, často komplikovaně a zprostředkovaně. I to přispívá k vytváření rozporů mezi touto skupinou a společností a zvětšuje tak „vzdálenost“ mezi nabídkou sociálních služeb či sociální práce na jedné straně a jejich uživatelem na straně druhé.

Deinstitucionalizace sociálně pedagogické práce by měla jít ruku v ruce se stoupající profesionalizací. Ta je charakterizovaná kompetencí k pobývání ve světě různých skupin dětí a mládeže, bez „postranních úmyslů“ tyto světy „kolonizovat“ pedagogickými či terapeutickými postupy. (Klíma 2004: 365–368)

Nízkoprahově organizovaná výchovná a sociální práce

Dalším tématem je nízkoprahovost služeb využívajících kontaktní práce.

Koncept nízkoprahovosti je z hlediska interakčního a intervenčního sociální analýzy k pojmu bezbariérovosti z hlediska architektonického – v obou případech jde o vyjádření respektu ke specifickým potřebám určitých jedinců. (Klíma 2004: 376)

Důraz na respekt ke specifickým potřebám mladých lidí vychází ze zkušeností pracovníků v pomáhajících profesích, například na telefonních linkách bezpečí. Ohrožené děti si nejsou samy schopny najít odbornou pomoc, protože o ní nevědí, a často mívají řadu špatných zkušeností s institucemi z minulosti (nedostatek intimity, respektu, důvěryhodnosti). Institucím se také vyhýbají z důvodů svého věku, pro který je příznačný generační antagonismus či neztotožňování se s normami většinové společnosti. (Klíma 2004: 369)

Mimořádný význam má proto v takové situaci prvotní lidské setkání a schopnost navázání funkčního osobního kontaktu s těmi, u kterých by pomoc a podpora byla prospěšná, přestože o ni nejeví zájem. Navázání osobního kontaktu je nejen nezbytnou podmínkou, ale samo o sobě i významnou cílovou hodnotou specializované odborné činnosti, která se proto nazývá **kontaktní prací** nebo také nízkoprahově organizovaným působením. (Klíma 2004: 370)

3 Jsme si vědomi toho, že tento pojem v zákoně o sociálních službách není uveden. Ze sociologické perspektivy ho však považujeme za adekvátní pojmenování dané skutečnosti a v souladu s profesním jazykem lidí z praxe ho v této knize používáme.

Pracovní postupy kontaktních pracovníků nebo též **streetworkerů**⁴ jsou jedinečné a zásadně odlišné od poskytování sociální podpory dalším skupinám (zdravotně postižení, osamělí starobní důchodci apod.), u nichž se předpokládá, že sociální služba je aktivně vyžádaná a očekávaná. (Klíma 2004: 370)

Cílová skupina

V centru pozornosti nízkoprahově organizované sociálně pedagogické práce s dětmi a mládeží nejsou pouze jednotlivci, ale skupiny, resp. proměnlivá uskupení dospívajících, bez jasné zřejmých společných rysů. Lze je označit jako „solidární subkultury“, které vznikají na základě úsilí o „vytváření sebeurčujících a sebeorganizujících se skupinových vztahů“. (Klíma 2004: 371)

Preventivní zaměření nízkoprahových služeb není možné soustředit na jediný problém, záběr socializačně podpůrné práce je širší a především zaměřený na dlouhodobé změny ve vztahu ohrožených jedinců, jejich skupin a společnosti. Pro kontaktní práci s mládeží nepředstavuje problém sama cílová skupina či subkultura. Problémem je vytvořit si funkční odborné pomocné koncepty, které budou především přijaty cílovou skupinou. (Klíma 2004: 371–373)

Antropologická perspektiva kontaktní práce

Streetworker problematiku své cílové skupiny pozoruje z perspektivy ulice a všedního dne. Pro koncipování obsahu nízkoprahové práce a kontaktu je porozumění tomu, „čím a jak“ budoucí klienti „žijí – tady a teď“, mnohem podstatnější než poznání a vyličení toho, „jací jsou a co dělají špatně“.

Pro označení takového přístupu používá Klíma pojem Antropologická perspektiva kontaktní práce. Deviantní či sociálně konfliktní jednání v této perspektivě není vnímáno pouze s ohledem na individuální či etické faktory, ale také na pozadí širších sociálních vztahů a kontextů. Hlavní činnost zahrnuje dvě linie. V rámci první vyvíjí kontaktní pracovník přiměřené úsilí o změnu nevhodného chování, v druhé usiluje o změnu definice tohoto chování, o změnu postojů sociálního okolí k atypickému chování a především k jeho nositelům. (Klíma 2004: 381–382) To znamená, že kontaktní pracovník nepracuje pouze se „svou“ cílovou skupinou, musí také aktivně vystupovat a jednat v rámci širších sociálních (a institucionálních) vztahů svých klientů.

4 Streetworker je v Klímově práci definován následujícím způsobem: Streetworker (terénní sociální pracovník) specializovaný pracovník poskytující různé formy sociální pomoci a psychosociální podpory přímo v přirozených podmínkách, situacích a vztazích specifických sociálních skupin. (Klíma 2004:450)

Čelit jednotlivým aspektům omezování a přehlížení je možné pouze za předpokladu aktivního vstupování do teritoria i do běžného světa lidí, o něž mám zájem, teprve činné a pro druhé prospěšné pobývání v něm umožňuje postoupit od abstraktně definovaných normativních nároků k individualizované podobě přání a potřeb. (Klíma 2004: 381–385)

Základní typy nízkoprahově organizovaných služeb

Nejznámější jsou ve formě terénní práce – streetworku⁵, která působí přímo v prostředí, v němž se vyskytují lidé příslušící do cílových skupin. Běžná jsou kontaktní centra, v nichž probíhá práce s uživateli návykových látek, nízkoprahová volnočasová zařízení či komunitní centra, v nichž se pracovníci věnují neorganizované mládeži. Prostředky a metody kontaktní práce jsou využívány mezi minoritami či sociálně vyloučenými skupinami. (Klíma 2004: 385)

Odbornou činností streetworkerů je práce se skupinou, na pozadí skupiny a pro skupinu – pozornost je věnována určitému uskupení dospívajících a posilování přirozených způsobů vzájemné komunikace, poskytování podpory, pomoci a rozvíjení spolupráce patří k hlavním úkolům nízkoprahové výchovné a socializační činnosti. Čím více práce se skupinou činnost obnáší, tím se jedná o více komunitní typ práce. Nízkoprahová zařízení se proto v některých případech nazývají komunitní centra. (Klíma 2004: 390–391)

Vymezení kontaktní práce vůči psychoterapii

Předmětem zájmu sociálně pedagogické práce na ulici je vztah mladých lidí k jejich nejbližšímu okolí, streetwork se profesionálně zabývá ovlivňováním a možnostmi změn sociokulturního prostředí člověka. V tom se zásadně liší od individuální a hlubinné psychoterapie, jež usiluje o proměnu chování a prožívání jedince cestou introspekce, zážitku a vhledu. (Klíma 2004: 392)

Klíčový pojem kontakt

Základním úkonem, který kontaktní pracovník/streetworker musí uskutečňovat, je „mnohovrstevnatý“ kontakt: (Klíma 2004: 392)

- a) s reálným prostředím dospívajících

⁵ Streetwork je v textu definován jako specifická metoda sociální a sociálně pedagogické práce, aktivní, kontaktní a doprovodná sociální práce uskutečňovaná přímo v reálných životních podmínkách a situacích, doplňovaná nízkoprahovou nabídkou sociální pomoci. Tato metoda je uplatňovaná především u dětí a mládeže ohrožených sociálně patologickými jevy a rovněž u uživatelů drog, bezdomovců a pouliční prostituce. Další užívané pojmy: terénní sociální práce, práce na ulici, mobilní sociální práce.

- b) se sociálními situacemi, v nichž se angažují
- c) s jejich životním způsobem, zkušenostmi, starostmi
- d) s prožívanými obtížemi a problémy
- e) se skutečnými možnostmi a příležitostmi, které v dané lokalitě mají

Kontakt je znalost, zúčastněné pobývání, sdílení společného času a prostoru a výseku životního příběhu lidí. Není pasivním pozorováním, ale aktivním vytvářením nových sociálních situací a vztahů. Nabídky pomoci jsou provázeny výzvou k autentickému vztahu. Osou nabídky pomoci je nabízení vlastní struktury – kontaktní pracovník uplatňuje své vědomosti, profesní dovednosti a životní zkušenosti a faktem své loajální přítomnosti stabilizuje situaci. (Klíma 2004: 393)

Kontaktní práce probíhá v rozměru všedního dne a každodenních reálných situací, není to jednoznačně strukturovaný kontakt, který by probíhal v modelových podmínkách. Přesto je třeba poznamenat, že jádrem profesionálního vztahu vždy zůstává „věrnost“ kontraktu – dohoda, smlouva. Zjevná (týká se obsahu a hranic pomoci) i skrytá (spojená s neuvědomovanými očekáváními v osobních vztazích). Součástí všech profesionálně nastavovaných vztahů a kontraktů bude vždy problém vlastní psychosociální zralosti streetworkera a z ní vyplývající autentické autority. Ta se projevuje tak, že ten, kdo chce pracovat jako streetworker, je nositelem určitých názorů, morálních vlastností a speciálních znalostí, jež zúčastnění považují za žádoucí. (Klíma 2004: 394–395)

Zákon o sociálních službách

Během přípravy zákona o sociálních službách (č. 108/2006 Sb.) byla v přípravných materiálech koncepčního týmu, jenž se skládal z odborníků na kontaktní a terénní práci, kontaktní práce definována jako: *„Komplex nízkoprahově organizovaných psychosociálních služeb, jejichž cílem je vytvářet podmínky pro navázání kontaktu – vztahu a konkrétní práci s jednotlivci (a sociálními skupinami), kteří se vyhýbají či nevyhledávají standardní institucionální pomoc a u nichž je důvodný předpoklad potřeby a účelnosti této pomoci.“* (Bodlák 2000: 42–44)

Tyto služby se pak objevily i v přímém znění zákona (zmíněný zákon č. 108/2006 Sb.), který výkon kontaktní práce usnadnil. V zákoně bylo přímo vymezeno několik typů nízkoprahového přístupu k potenciálním klientům, byla také stanovena zařízení, jež tento přístup zohledňují. Jedná se o kontaktní centra, terénní programy, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež a nízkoprahová denní centra.

Uzákoněním podmínek pro výkon kontaktní práce, k němuž došlo přijetím zákona o sociálních službách, se stabilizoval život organizací i kontaktních pra-

covníků. Spolu s tímto procesem se v průběhu porevolučních dekad prostředí sociální práce také standardizuje v tom smyslu, že se více přibližuje standardům v zahraničí, především v Evropě. Pojem kontaktní práce, který vznikl ve specifických společenských podmínkách Česka na přelomu osmdesátých a devadesátých let, bylo třeba adekvátně převést do dalších jazyků a českou praxi tak sblížit s tou zahraniční:

Kontaktní práce je termín používaný jako český ekvivalent k výrazu streetwork. Termín streetwork se používá v německy mluvících zemích, zatímco v anglicky mluvících používají termín outreach work. (ČAS nedatováno)

Pojem streetwork, který jako metodu sociální práce uvádí už Klíma (2004), tak v řadě případů pojem kontaktní práce nahrazuje.⁸ A spolu s tím i rozšiřuje kontext pro jeho užití na další typy služeb, než jsou ty orientované na práci s ohroženou mládeží, tak jak je uvádí zákon (terénní programy, nízkoprahová denní centra a kontaktní centra pro uživatele návykových látek). (ČAS 2022)

Kontaktní práce uvnitř zdi – její další možné rozšíření?

Kontaktní práce vznikala jako profesní reakce sociálních pracovníků a pedagogů na velké společenské změny, které v naší zemi nastaly po roce 1989. Jedním ze základních předpokladů zdravě vykonávané terénní sociální práce byla její nezávislost na tehdy fungujících institucích a metodách normativnosti a dozoru. Soustavná odborná činnost redakce bulletinu *Éthum* a později také České asociace streetwork vyvrcholila jejím zakotvením v zákoně o sociálních službách a umožnila tak jasné financování a profesní stabilizaci. Cesta mimo zdi institucí byla symbolicky završena. Domnívám se nicméně, že současné společenské výzvy směrem ke kontaktování i sociální práci jako takové jsou od těch v devadesátých letech poněkud odlišné. Hrozba sociálního vyloučení a nedostupnost sociální podpory je daleko rozšířenějším fenoménem, než tomu bylo v devadesátých a raných nultých letech. Zkušenosti a schopnosti kontaktní práce se zachycováním nedostupných populací by se proto měly stát standardní součástí kompetencí všech sociálních pracovníků, včetně těch na úřadech nejružnějšího typu⁹. Kontaktní práce, která usiluje o ovlivňování a možnosti změn sociokulturního prostředí člověka (Klíma 2004: 392) se bez spolupráce a vytváření vazeb s řadami dalších institucí v tomto sociokulturním prostředí těžko obejde. Místo „útěku“ přede zdi by tak měl kontaktní pracovník či streetworker vědomě zaujmout pozici profesionála, který je schopen efektivně fungovat a pomáhat zdem „navzdory“.

8 Je však otázkou, zda jsou oba pojmy plně zaměnitelné. Například kontaktní práci realizovanou v kontaktních centrech nelze považovat za streetwork, ale spíše za případ stacionární kontaktní práce.

9 Nepolemizujeme s tím, že řada sociálních pracovníků opravdu „kontakt“ umí a praktikuje. Sledujeme systematické nastavení takového stavu – to zatím absentuje.

Bibliografie

Bodlák, V. (2000). Definice standardy, akreditace a jak dál. *ÉTHUM*. 26. s. 42–52.

Česká asociace streetwork. (nedatováno). *Co je streetwork*. [online]. Dostupné z: <https://www.streetwork.cz/stranka/13/co-je-streetwork> [citováno 20. 6. 2022].

Jabok. (2007). *ÉTHUM. Bulletin pro sociální prevenci, pomoc a intervenci*. [online]. Dostupné z: <https://ethum.jabok.cz/> [citováno 20. 6. 2022].

Klíma, P. (2004). Pedagogika za zdmi institucí. In: Jedlička, R. (Ed.). *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Themis.

Klíma, P. (Ed.). (2009). *Kontaktní práce, antologie textů České asociace streetwork*, 2.vydání. Praha: Česká asociace streetwork.

Musil, L. (2008). Různorodost pojetí, nejasná nabídka a kontrola výkonu „sociální práce“. *Sociální práce/ Sociálna práca*. 8(2). s. 60–79.

Racek, J. (2009). Smlouva a plánování sociálních služeb u nízkoprahových sociálních služeb vzhledem k inspekci. In: Klíma, P. (Ed.). *Kontaktní práce, antologie textů České asociace streetwork*, 2.vydání, Praha: Česká asociace streetwork.

Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108/zneni-20220201>, [citováno 20. 6. 2022]